

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA IJTIMOY TAFAKKUR EVOLYUTSIYASI: SUN'IY INTELLEKT OMILI

Raximova M.N.

Navoiy davlat universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20811617>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 12-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 15-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 23-iyun 2026 yil

KEY WORDS

raqamli transformatsiya, ijtimoiy tafakkur, sun'iy intellekt, raqamli jamiyat, algoritmik boshqaruv, bilim ishlab chiqarish, axborot madaniyati, tanqidiy fikrlash.

ABSTRACT

Mazkur maqolada raqamli transformatsiya jarayonlarining ijtimoiy tafakkur evolyutsiyasiga ta'siri hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining bilim ishlab chiqarish, axborotni qabul qilish, qaror qabul qilish va ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishdagi o'рни ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Shuningdek, sun'iy intellektning ijtimoiy tafakkurga ko'rsatayotgan ijobiy va salbiy ta'sirlari, algoritmik boshqaruvning kengayishi va raqamli muhitda tanqidiy fikrlashning transformatsiyasi masalalari yoritiladi.

Kirish

XXI asrning eng muhim xususiyatlaridan biri jamiyat hayotining barcha sohalarida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Raqamli transformatsiya nafaqat iqtisodiy va siyosiy munosabatlarni, balki insonning fikrlash usuli, axborotni qabul qilishi va ijtimoiy voqelikni anglash jarayonlarini ham tubdan o'zgartirmoqda. Mazkur jarayonning markazida sun'iy intellekt texnologiyalari turib, ular ijtimoiy tafakkurning yangi shakllari va namoyon bo'lish mexanizmlarini vujudga keltirmoqda.

Asosiy qism

Birinchiidan, raqamli transformatsiya ijtimoiy tafakkurning makon va zamon chegaralarini kengaytirdi. Inson faoliyatining aksariyat qismi raqamli muhitga ko'chishi natijasida bilim olish, muloqot qilish va ijtimoiy voqelikni idrok etishning yangi shakllari shakllandi. Endilikda axborot ishlab chiqarish va tarqatish jarayonlari an'anaviy institutlardan tashqari sun'iy intellekt tizimlari orqali ham amalga oshirilmoqda.

Ikkinchiidan, sun'iy intellekt bilim ishlab chiqarish paradigmasini tubdan o'zgartirmoqda. Avvallari bilim asosan inson tafakkuri va ilmiy izlanishlar mahsuli sifatida qaralgan bo'lsa, bugungi kunda generativ sun'iy intellekt tizimlari matn, tasvir va tahliliy xulosalarni mustaqil yaratish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa bilimning tabiati, ishonchliligi va mualliflik masalalariga yangicha yondashuvni talab etadi.

Uchinchiidan, ijtimoiy tafakkurning evolyutsiyasida algoritmik boshqaruv omili kuchaymoqda. Sun'iy intellektga asoslangan tavsiya tizimlari insonning axborotni tanlashi, dunyoqarashi va qaror qabul qilishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada insonning mustaqil tahlil qilish qobiliyati bilan algoritmlar tomonidan shakllantirilayotgan axborot muhiti o'rtasida yangi o'zaro bog'liqlik yuzaga kelmoqda.

To'rtinchidan, raqamli transformatsiya ijtimoiy tafakkurning ijobiy jihatlari bilan birga qator xatarlarni ham yuzaga keltirmoqda. Xususan, axborotning haddan tashqari ko'pligi, yolg'on ma'lumotlarning tez tarqalishi, algoritmik manipulyatsiya va raqamli qaramlik kabi omillar tanqidiy fikrlashning zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli zamonaviy jamiyatda raqamli savodxonlik va tanqidiy tafakkur ko'nikmalarini rivojlantirish strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa

Raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt ijtimoiy tafakkur evolyutsiyasining eng muhim determinantlaridan biriga aylanmoqda. Sun'iy intellektning keng qo'llanilishi bilim ishlab chiqarish, axborotni idrok etish va ijtimoiy qaror qabul qilish mexanizmlarini tubdan yangilamoqda. Shu bilan birga, ushbu jarayon ijtimoiy tafakkurning mustaqilligi, tanqidiyligi va axloqiy mezonlarini saqlab qolish zaruratini ham kun tartibiga olib chiqmoqda. Shuning uchun raqamli transformatsiya sharoitida inson va sun'iy intellektning o'zaro uyg'un hamkorligini ta'minlash, raqamli savodxonlikni rivojlantirish hamda ijtimoiy tafakkurning tanqidiy salohiyatini mustahkamlash zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishers, 2010. – 597 p.
2. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. – Geneva: World Economic Forum, 2016. – 192 p.
3. Harari Y.N. Homo Deus: A Brief History of Tomorrow. – London: Harvill Secker, 2016. – 450 p.
4. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – 352 p.
5. Floridi L. The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – 248 p.
6. Tegmark M. Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence. – New York: Alfred A. Knopf, 2017. – 384 p.
7. Toffler A. The Third Wave. – New York: Bantam Books, 1980. – 560 p.
8. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. – New York: Basic Books, 1973. – 507 p.
9. United Nations. E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development. – New York: United Nations, 2024.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori. – Toshkent, 2021.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2022.
12. UNESCO. Guidance for Generative Artificial Intelligence in Education and Research. – Paris: UNESCO Publishing, 2023. Agar maqolani OAK jurnali uchun topshirmoqchi bo'lsangiz, matn ichida ham ushbu manbalarga [1, b. 25], [5, p. 47] kabi havolalar berib borish tavsiya etiladi